

Jainisme als een les in ethiek voor Oost en West in een wereld vol lijden

Beste Zusters en Broeders,

Aangezien we hier vandaag vergaderen in de aura van de grootste jain tempel ter wereld, buiten India, kunnen we moeilijk een hele dag aan ethiek wijden, zonder de Jain religie te vermelden.

1. INLEIDING: DE NOOD AAN ETHISCHE WAARDEN IN DEZE WERELD

Wie dagelijks de nieuwsberichten in de kranten leest, kan niet anders dan mee te voelen met de mensheid en met deze wereld.

Overal rondom ons merken we een hoop leed.

Een deel van dit lijden wordt veroorzaakt door ongevallen, natuurrampen, e.d. en een ander deel wordt veroorzaakt door de mens zelf. Gewild of ongewild.

Er is een immense nood aan "instrumenten" en initiatieven om een bete wereld te creëren, waarin iedereen zijn plaats kan vinden en zijn taak verrichten.

De hele tijd worden locale en nationale wetten en internationale akkoorden gecreëerd om zowel preventief als achteraf al dit lijden in te perken.

Wetten en reglementeringen uitvaardigen om het menselijk gedrag te regelen, is een goede zaak, maar het blijft natuurlijk een repressieve aanpak om de mensen op het rechte pad te houden.

Een beter alternatief voor deze aanpak, zou kunnen zijn, de mens op te voeden.

Er zijn verschillende niveaus, waarop deze opvoeding kan plaats vinden: in de schoot van het gezin, op school, in een sociaal of religieus kader en natuurlijk de zelfopvoeding.

De meeste grote religies en een aantal NGO's bundelen dagelijks hun inspanningen om een leven te promoten, waarin een correcte attitude t.o.v. de medemens centraal staat: Boeddhisten, Christenen, Moslims, Bahá'ís, Theosofen, Wereld Goede Wil en vele anderen hebben heel wat organisaties gesticht met als doel het menselijk leed te verlichten.

Onder hen verdient het Jainisme wellicht een ereplaats.

Niet in het minst omdat de Jain religie een van de oudste spirituele boodschappen is, die we in de huidige wereld kennen.

2. DE OUDERDOM VAN DE JAIN BOODSCHAP

Historici vertellen graag dat het Jainisme een tijdgenoot is van het Boeddhisme, Confucius, Plato, Socrates en zo^{1, 2, 3}, etc.

Ze nemen natuurlijk de Heer Mahavira als beginpunt voor de Jain religie. Hij werd geboren in 599 V.C. in Kundagrama in Bihar⁴.

In Boeddhistische teksten wordt hij soms vermeld als Nigantha Nataputta, de grote rivaal en opponent van de Boeddha⁵.

Het Jainisme zelf, echter, legt ons uit dat de leer periodiek tot de mensheid werd gebracht door opeenvolgende tirthankara's.⁶

Aangezien Mahavira wordt beschouwd al de 24ste Tirthankara or Jina, lijkt het toch logisch het Jainisme te zien als een der oudste religies op aarde.

De eerste Tirthankara, Koning Adinath, gekend als de Heer Rishabha, of Rishabhadeva, is niet gemakkelijk in de tijd te situeren.

Voor sommigen is hij een mythische figuur, voor anderen leefde hij in de heilige stad Ayodhya in de Indiase staat die we thans kennen als Uttar Pradesh. Volgens de Vishnu Purana en de Bhagavata Purana leefde hij in een "ver verleden"⁷. De vermelding dat Rishabha een zoon was van de Manu⁸, maakt hem ofwel legendarisch, ofwel behorend tot een zeer ver verleden!

Sommigen denken dat India naar hem *Bharat* werd genoemd!

Volgens sommige bronnen zou Rishaba 6,5 miljoen jaar geleden hebben geleefd⁹.

Alvorens echter, uit mededogen voor de mensheid, deze incarnatie te hebben aangegaan, zou hij nog 33 aeonen hebben geleefd in een hemelse plaats¹⁰.

Volgens de Trilokasara, een werk door Nemichandra geschreven in de 10de eeuw¹¹, was hij de eerste Brahma en vestigde hij het gewone dharma, gebaseerd op mededogen¹². Dit brengt ons meteen op het ethische aspect van het Jainisme.

3. ETHIEK IN HET JAINISME

Jainisme, gezien als religie of als filosofie, heeft vele aspecten, doelstellingen en voorwerpen, zoals bijvoorbeeld: Jain Kosmologie, Jain Religie, Jain Ritualen, Jain Wetenschap, Jain Litteratuur, Jain Geschiedenis, Jain Wiskunde, Jain Astrologie, Jain Ethiek, etc.

In deze bijdrage willen we enkel enkele aspecten van de Jain Ethiek uitlichten.

De algemene benadering in het Jainisme is natuurlijk geen enkel wezen schade te berokkenen.

Het is natuurlijk een filosofische vraag of ethische waarden absoluut of relatief zijn.

Kan inzake ethiek worden onderhandeld?

India, dat beweert de wereldleraar te zijn op gebied van ethiek, kent een grote variatie aan ethische waarden. Sommigen spreken over *ethische relativiteit*¹³.

Voor de Jain is hierin geen onderhandelen mogelijk!

Er is maar één juiste weg.

4. WEGEN OM DEZE ETHISCHE LEVENSWIJZE TE BEREIKEN

In zijn leringen geeft Mahavira zijn drievoudige pad, bestaande uit:

- Juist Geloof
- Juiste Kennis
- Juist Gedrag¹⁴

Deze 3 zuilen, of de ratnatraya, moeten samen worden beoefend; geen van de drie kan worden bereikt zonder de andere twee¹⁵.

Het laatste is een organisch gevolg van het eerste.

Op het eerste gezicht, lijkt dit pad zeer eenvoudig, maar als we het wat diepgaander gaan onderzoeken, blijkt het een weloverwogen systeem te zijn, van juist handelen en het vermijden van de verkeerde manieren van leven.

Hij die zich toelegt op het strikt opvolgen van deze voorschriften, zal volmaaktheid en bevrijding bereiken.

De vijf geloften zijn zowel bedoeld voor de leek als voor de monnik, hoewel ze in beide gevallen verschillend worden geïnterpreteerd.

Deze geloften zijn:

- geweldloosheid (ahimsa)
- waarheidsgetrouwheid (satya)
- niet-stelen (acaurya of asteya)
- niet-gebonden zijn (apigraha)¹⁶ (voor de acharya: niets als zijn eigen bezit te beschouwen)¹⁷
- celibaat (brahmacharya) (voor de leek, meestal "householder" of "gezinshoofd" genoemd in de Jain literatuur, betekent brahmacharya de controle over de zinnen)

Geweldloosheid, waarheidsgetrouwheid, niet-stelen en niet-gebonden zijn, zijn de vier belangrijkste wegen om *de oceaan van lijden over te steken*, Parasvanatha. Mahavira voegde er nog een vijfde aan toe, celibaat of kuisheid.¹⁸

5. AHIMSA

Typisch voor de Jain is zijn rustige, filosofische en geweldloze sfeer, die gebaseerd is op zijn geloof.

Bepaalde uitspraken maken duidelijk waar dit over gaat:

- *Door geen enkel levend wezen te schaden, bereikt de mens het nirvana, dat vrede is.*
- *Vrede tussen mens en mens, vrede tussen mens en dier, vrede overal en in alle dingen, een perfecte broederschap van al wat leeft.*¹⁹

Maar de meest synthetische formule van het Jainisme is *Ahimsa parmo Dharma*, of *Geweldloosheid is de hoogste Leer*. Het is duidelijk dat het woord *geweldloosheid* in zijn breedste zin moet worden geïnterpreteerd. Geweld is niet enkel het toebrengen van fysiek letsel aan de ander, het is meer dan dat. Geweld kan worden gepleegd in daden, maar ook in woorden en zelfs in gedachten en gevoelens. De idee van geweldloosheid is in het Jainisme ook niet beperkt tot onze relatie tot de medemens, doch omvat ook geweldloosheid ten opzichte van de andere natuurrijken.

Het Jainisme maakt ook een onderscheid tussen opzettelijk en onopzettelijk geweld²⁰.

Er zijn drie soorten van onopzettelijk geweld:

- Huishoudelijk geweld
- Geweld in de beroepsuitoefening
- Defensief geweld

Deze worden beschouwd als onvermijdelijk²¹.

Opzettelijk geweld, daarentegen, kan en moet worden vermeden. De lijst hiervan is onbeperkt. Enkele voorbeelden:

- dierenoffers
- het eten van vlees
- bloedige sporten, zoals jacht en visvangst
- vivisectie
- het testen van geneesmiddelen en cosmetica op dieren

- inbraak en beroving, enz.
- aanvalsoorlogen

6. SAMENWERKING

Een bekende uitspraak van de Heer Mahavira is: *De taak van levende wezens, is van elkaar te helpen.*

Dit gebod impliceert per definitie een volledige solidariteit onder de mensen, maar eveneens tussen mensen en dieren en tussen mensen en planten.

Indien de mensen dit principe zouden trachten te volgen, zouden de gevolgen in de wereld spectaculair zijn.

Samenwerking is de volgende stap voorbij ahimsa.

Waar ahimsa geformuleerd wordt op een negatieve manier, in de zin van "gij zult niet schaden", wordt samenwerking op een positieve manier geformuleerd: "gij zult helpen".

Samenwerking gaat hand in hand met onderlinge afhankelijkheid.

In de gedachtegang van reïncarnatie is dit evident. In een toespraak geeft Mahavira een toelichting hierover: *Deze ziel van u, Goyana, werd reeds geïncarneerd als moeder, vader, broer, zuster, echtgenote, schoondochter, als een vijand, tegenstander, moordenaar, verwonder, tegenstander, als een prins, kroonprins, gouverneur, burgemeester, magistraat, miljonair, meester van een gilde, bevelhebber, koopman, - als een slaaf, boodschapper, dienstbode, lijfeigene, leerling, huisbediende, in relatie tot alle zielen, en alle zielen werden reeds op dezelfde wijze geïncarneerd... in relatie tot uw ziel en dit, meer dan eens of een eindeloos aantal keren.²²*

7. VEGANISME

Meer dan de helft van de wereldbevolking is vegetariër.

Sommigen zijn vegetariër uit gezondheidsoverweging, anderen hebben hiervoor economische motieven, maar voor het merendeel zijn de motieven van ethische aard.

In deze laatste categorie kunnen we verschillende *niveaus* van vegetarisme onderscheiden.

Het merendeel der vegetariërs eet zuivelproducten en is dus in feite lactovegetariër, of zelfs ovo-lacto-vegetariër. De Jain is veganist. Zijn motief is verschillend. Terwijl de meeste vegetariërs zeggen dat ze niet willen dat voor hun voeding dieren worden gedood, zeggen de Jains: nee, ik wil zelfs niet dat eender welk levend wezen voor mijn voeding wordt geschaad.

Net zoals elke veganist, zal de toegewijde Jain alle zuivel uit zijn voeding laten, maar bovendien zal hij geen wortelgroenten eten²³, omdat je deze niet kunt eten zonder de plant te doden. Sommigen gaan zelfs honing vermijden, omdat ze dit beschouwen als diefstal van de bijen.

8. ECOLOGIE

De Janleerstelling van *parasparopagraho jivanam* zegt dat alle vormen van leven aan elkaar gebonden zijn in onderlinge afhankelijkheid²⁴.

Deze leerstelling, gecombineerd met de principes van ahimsa, heeft een hoop consequenties voor onze levenswijze.

Enige voorbeelden:

- we moeten trachten sober te leven, zonder overconsumptie
- we moeten trachten de afvalproducten die we in het milieu terugbrengen, tot een minimum te beperken
- we moet *op een actieve wijze* zorg dragen voor alle dieren en planten in de wereld
- we moeten respect ontwikkelen voor de natuur in het algemeen en in het bijzonder voor wouden en dergelijke...
- elk ecosysteem is een voorbeeld van deze onderlinge afhankelijkheid en moet dus met respect worden gehanteerd

In functie van Mahavira's gezegde dat *alle wezens in de natuur een zelfde potentiaal hebben aan evolutie in de cyclus van transmigratie en alle van elkaar afhankelijk zijn voor hun wederzijds overleven, maar gedeeltelijke ondergang wordt veroorzaakt wanneer deze onderlinge afhankelijkheid wordt verstoord*²⁵, is onze verantwoordelijkheid ten opzichte van de andere levende wezens enorm!

9. DE BOODSCHAP VAN HET JAINISME IS MEER DAN RELEVANT VOOR ONZE TIJD

Met minder dan 10 miljoen adepten in de wereld, is het verbazingwekkend hoe belangrijk de impact van het Jainisme reeds is geweest, nog is en in de toekomst zou kunnen zijn, op de menselijke samenleving.

De ethiek, zoals in deze uiteenzetting is gegeven, is in de eerste plaats bedoeld voor de leek. Voor de asceten is de ethische code in het Jainisme nog veel strikter!²⁶.

Bovendien is er niet één Jainisme, doch verschillende stromingen. De digambara en de svetambara zijn de belangrijkste stromingen, maar die worden verder nog in een aantal substromingen onderverdeeld, zowel voor de leek als de monnik en de non, resp. met verschillende gradaties van ethische code.

De Jain monnik, de Jain leek en elk persoon die niet tot de Jaingemeenschap behoort, leven samen op deze planeet en verdelen onder elkaar haar natuurlijke bronnen.

De ethische regels van het Jainisme zijn niet op dogma gebaseerd, doch worden alle op een verstaanbare manier uitgelegd.

Ze zijn dus zo logisch in hun essentie, zo eenvoudig in hun verklaring, zo waarachtig in hun betekenis, dat iedereen, of hij nu Jain is of niet, ze kan toepassen als richtlijnen om een betere wereld te scheppen voor zichzelf en alle andere levende wezens.

In deze uiteenzetting hebben we getracht enkele voorbeelden te geven van de Jain ethiek en van haar implicaties voor onze wereld.

Christian Vandekerkhove
September 2007

Noten:

---

¹ Aymard, A. et Auboyer, J.: Histoire générale des civilisations, T1: L'Orient et la Grèce, Paris, Presses Universitaires de France, 1953, p. 545.

² Grousset, R. et Léonard, E.G. (red): Histoire Universelle T1: Des origines à l'Islam, Encyclopédie de la Pléiade, Paris, Gallimard, 1956, p. 1436.

³ Louis Renou in: Histoire des littératures, T1: Littératures anciennes orientales et orales, Encyclopédie de la Pléiade, Paris, Gallimard, 1955, p. 980.

⁴ Thus Spake Lord Mahavir, Chennai, Sri Ramakrishna Math, 1998, p.9.

⁵ Winternitz, Maurice: History of Indian Literature, Vol. II, Buddhist and Jain Literature, Delhi, Motilal Banarsidas, 1999, p. 408.

⁶ Jansma, Rudi: Jainisme, een introductie, Deventer, Uitgeverij Ankh-Hermes, 2005, p. 19.

⁷ Radhakrishnan, Dr. Sarvepalli (editor): The Cultural Heritage of India, Vol.1: The early phases, Calcutta, The Ramakrishna Mission Institute of Culture, 1993, p. 400.

⁸ Jansma, Rudi: Jainisme, een introductie, Deventer, Uitgeverij Ankh-Hermes, 2005, p. 20.

⁹ Jansma, Rudi: Jainisme, een introductie, Deventer, Uitgeverij Ankh-Hermes, 2005, p. 23.

¹⁰ Jansma, Rudi: Jainisme, een introductie, Deventer, Uitgeverij Ankh-Hermes, 2005, p. 23.

¹¹ Puspadanta, Acharya: Satkhandagamah, Solapura, Jaina Samraksaka Sangha, 1984, p. 14.

¹² Wikipedia (English version), article on Lord Rishabha.

¹³ Bhattacharya, Haridas (editor): The Cultural heritage of India, Calcutta, The Ramakrishna Mission of Culture, 1993, Vol. III: The Philosophies, p. 634.

-
- ¹⁴ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 89-95.
- ¹⁵ Doniger, Wendy (consulting editor): Merriam-Webster's Encyclopedia of World Religions, Massachusetts, Merriam-Webster, 1999, p. 553.
- ¹⁶ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 96.
- ¹⁷ Gokhale, G.N.: Scientific Religion, vol. 1, Karachi, The Educational Publishing Co., 1930, p. 127.
- ¹⁸ Suriswaraji, Vijayvallabh: Ahimsa and Jainism, Bombay, Shree Vallabh Suri Smarak Nidhi, 1960, p. 3.
- ¹⁹ Gokhale, G.N.: Scientific Religion, vol. 1, Karachi, The Educational Publishing Co., 1930, p. 124.
- ²⁰ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 109.
- ²¹ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 109.
- ²² Winternitz, Maurice: History of Indian Literature, Vol. II, Buddhist and Jain Literature, Delhi, Motilal Banarsidas, 1999, p. 427.
- ²³ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 241.
- ²⁴ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 230.
- ²⁵ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 231.
- ²⁶ Shah, Natubhai: Jainism. The World of the Conquerors, Brighton, Sussex Academic Press, 1998, Vol. 1, p. 97 a.f.